

מתקופת הג'אחליה שלפני האסלאם ושירתם של משוררי התרבות המוסלמית בימי זהרה. ואכן, מדגיש העורך המתרגם בהקדמתו: "ובמיוחד במסחו על 'הגבורה בשירה הערבית העתיקה' (עמ' 22–14), כי הכרת השירה הערבית העתיקה עשויה ללמדנו לא מעט על הערבי ועל מערכי נפשו. ומדוע, אפוא, לא זכתה השירה הערבית לתרגום עברי נאות עד עצם היום הזה? נראה כי החשובה נעוצה בקשי"לשונה ובעולמה המיוחד של שירה זו, עולם המרוחק ת"ק פרסה במושגיו והווייתו של האדם המערבי (ובמידה רבה—אף של האדם הערבי של ימינו). זוהי שירת-מדבר בעלת מסורת-התבטאות מדברית (והדבר אמור אף לגבי חלקה זה שנכתב בימי פריחתה של הקיסרות המוסלמית, ובידי משוררים עירוניים!).

דומה, מכל הנסיגנות שנעשו לתרגם שירה זו ללשונות זרות האירה ההצלחה פנים אף ורק למזרחנים אנגלים בני המאות האחרונות; אולם ייזכרו לטובה אבירי השירה העברית בספרד שיתרגמו בהצלחה מרובה מספר קטעים מן השירה הערבית הקלאסית, ולפעמים אף שיבצו ממנה בתוך שירתם העברית. גורן מגיש לנו בקובץ זה מבוחר אישי בהחלט, והדבר אמור במיוחד במשוררים העבאיים סיים כאל-מותנבי וכאל-מערי, שמהם לקח לא דווקא את השירים הנודעים והמיצגים ביותר. מכל-מקום, מעידה הבחירה על טעם ספרותי משובח ועל התמצאות מעולה בספרות הערבית העתיקה. ליד כל תרגום מובא המקור הערבי בניקוד מלא, והמתרגם השתמש לשם כך בגרסות מעניינות שליקטן ממקורות שונים. ניתנת האמת להיאמר כי עבודתו כעורך, וכן מבואותיו הקצרים והארוכים כאחד, כולם עשויים ללא רבב.

אולם מלאכת התרגום עצמה לא תמיד היא מתעלה לרמה של תרגום אמנותי. הסגנון העברי מוקשה ומשובץ ביטויים מקראיים נדירים לרוב, למעשה, חש בכך גורן עצמו, כי על כן מסיף הוא מדי-פעם הערות-שוליים שמגמתן לפרש את המלים העבריות (!) הקשות. אך לא רק הקושי המילוני מסרב את התרגום. עיקר הסירבול הוא במבנים

רם לבתיהם, שאינם עוד, אשמלכתחילה לא היו להם. יישובם בכפריים-לדוגמה אף הוא, כמדומה, פתרון טוב על-גבי הנייר אך לא במציאות. במציאות יש ליצור תנאים של שיגשוג כלכלי אשר "עשוי לקרוץ לרבים מן הפליטים, שייאורו להתחילף את מגוריהם ה-אמללים, סיטואציה שיש עמה פיתוח וסיכוי, ושיעשו זאת מרצון". גם בעניינים אחרים אין פרס נתפס לפתרונות "של נייר", בקבעו כי שורש המלחמה בין ישראל לערבים נעוץ במבנה החברתי-המדיני של המדינות הערביות, בשלב התפתחותן הנוכחי. כדי להבטיח את עצמה, גם כמדינה טכנולוגית ומדעית, חארץ של אוניברסיטאות ומוסדות-מחקר, חייבת ישראל לדאוג לא רק לפיתוחה בתחומים אלה ולשאוף לעצמאות בהם אלא לדאוג גם לבטחונה. "המטרה הראשית היא לשלוט על שטח, שליטה שתאפשר לישראל למנוע אפשרות של התקפה מהחדשת".

בשביל הקורא הישראלי ספרו של פרס יפה ככרטיס-ביקור ממותן וזהיר של שר בממלכה, ושהיה מעורב בכמה פרקים מכריעים בתולדות בטחונה של ישראל והמבקש להפוך מה שניתן לספר לסיפור מרתק. זאת, לא ברצח ההצלחה יתירה. לא אחת פוגמת בפרס השאיפה לאצטלה של איש-הגות משכילי, כשהיא גוררתו לציטוטים לא נכונים (ייחוס מימרה של דידרו לפרידריך הגדול, למשל) ולקביעות פשטניות בתחומי מדיניות-החוץ של המעצמות, ועוד.

י. ש.

משירת ערב

אנתולוגיה זו של שירה ערבית עתיקה בתרגום גורן המזרחן אשר גורן יש בה כדי להכיר לנו את העובדה החשובה שלא השירה הערבית המודרנית לבדה ראויה לתרגום ולעיון אלא אף שירתם של ערביי המדבר

* אשר גורן: משירת ערב (תרגומים ורשימות); הוצאת ספריית התרגומים, המכון ללימודי אסיה ואפריקה, האוניברסיטה העברית בירושלים, 1970; 143 עמ.

בית. ארץ־ישראל, כך מסתבר מהקדמתו המאלפת של בלס, פרוֹבינציית תרבותית היא תה בתחום הלשוני הערבי, וספרותה—פרוֹבינציאלית במובהק.

מוכן למדי שלאחר 1948 השתלטה על ספרות זו מעין תיאמטיקה ייחודית ונימה שהיא מיוג של זעם וגעגועים, ורבים מן הסופרים הצעירים החלו לתאר את חיי הרפליטים, את "פשעי הציונים", ובאחרונה—את רוח ההתנגדות והגבורה של "האדם הפלשטיני".

ספרו של ש. בלס מיצג כהלכה את שני השלבים—א, מוטב, את שתי התקופות העיקריות האלו—כלומר, לפני שנת 48 ולא־חרייה. צר לומר שרוב הסיפורים, משתי התקופות כאחת, רמתם הובכנית ואחדים מהם חכמים תפל וירדוד.

הסיפורים שמלפני קום המדינה אינם מצליחים לכבוש את דמיונו בתיאור מרהיב של נופי ארץ וארחות אדם, ולא תהיה זאת הגזמה אם נאמר כי בנידון זה, כלומר בתיאור חיייהם של ערביי הארץ, הטיבו לעשות כמה סופרים עבריים כיצחק שמי וכיהודה בורלא, ואף סופרים אחרים שאינם מבני המזרח (וראה האנתולוגיה של יוסף אריכא, סיפורים עבריים מחיי הערבים, ת"א, 1963). סיפוריהם של הסופרים הוותיקים אל־איראני ונג'אתי צדקי, המובאים בספרו של בלס, יש בהם אמנם הזכרת שמות גיאוגרפיים וכיו"ב אך מעטה בהם חלוחית החיים ודלה רקמתם הסיפורית מכדי שיהיו "סיפורים פלשטיניים".

זמה בדבר אותם סיפורים—והם הרוב בספר—שנכתבו בעשרים השנים האחרונות? השׁוֹנוֹת הבעיות, כאמור, אך ברמה האמנותית, מסתבר, לא חלה כל עלייה מהפכנית; בתוכן ובצורה עדיין התמימות מושלת בכיפה. אמת, אחדים מן הסיפורים התמימים אינם נטולים קסם כלשהו (והכוונה בעיקר לשלושת סיפוריה של סמירה עזאם, ילידת יפו, שגפסרה בעבר־הירדן סמוך לאחר מלחמת־יוני), אלא ש"אסון פלשתיני" מתואר תיאור אחיד־כמעט בכמה וכמה מן הסיפורים שלפנינו: תערובת מוריה של חזיונות־זוועה, אנקוֹט־שבר וקרי־

התחביריים המסובכים שבטקסט העברי, שׁוֹנוֹת בגללם התרגום מתקרב, לעתים, ללשוֹן־רוֹם־יוֹסֵתרים. אודה ולא אבוש: לא אחת היה עלי לשוב ולעיין בלשוֹן הכתוב הערבי כדי להבין את העברית של אשר גורן, ואי־נני יודע מה יעשה הקורא העברי הממוצע (הוא אשר לו, כמדומה, נועדה האנתולוגיה). שאינו רץ באותיות הערביות.

ועוד גורם לסירבול הלשוני: המשקל. גורן המציא לצורך תרגומו אלה מעין משקל שיש בו, כביכול, משום אספקלריה למשקל הערבי הקלאסי; אולם בה־בשעה שהמשקל הערבי מבוסס הן על אורך ההברה והן על ההטעמה, הרי משקליו של גורן מתבססים על משחק ההטעמה לבדו. לשון אחר: בתר־גומו התעלם גורן הן מן המשקל הטוני, המקובל בשירה העברית החדשה, והן מן המשקלים הספרדיים, שפותחו בשעתם על־פי הדגמים הערביים. מכאן שרוב שיריו אינם שקולים למשמע־אוזן, לפחות למשמע־אזניו של כותב השורות האלו. אולם אין להסיק מן האמור למעלה כי א. גורן נטול חוש לריחמוס, וכי רוב תרגומו לוקים בסירבול, דוגמה לתרגום מוצלח, ומצלצל ביותר היא, למשל, שיר־יין משל המשורר העבאסי ההולל אבר־נואס (עמ' 108).

בסך־הכל לפנינו עבודה חשובה שיש בה כדי ליצור מסורת־תרגום מן השירה הערבית הקלאסית. בתרגומים שלעתיד יש, לדעתנו, להביא בחשבון יותר מה שנעשה בתחום זה בתור־זהב הספרדי.

סיפורים פלשטיניים

משימה קשה נטל עליו הסופר שמעון בלס בבואו להגיש לנו אנתולוגיה של הסיפור הפלשטיני בימינו, שכן ארצנו מעולם לא הצמיחה סופרים ערבים שיכלו להתמודד עם בכירי הסופרים של הארצות דוברות־הער־

• שמעון בלס (עורך); סיפורים פלשטיניים; הוצאת עקד, 1970; 120 עמ'.